

ВИВЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ, РОЗВИТОК МУЗЕЙНИЦТВА І НАУКОВОГО ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА ПІВНІЧНО–ДНІПРОВСЬКОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ

УДК 726.5

Ольга БАЧИНСЬКА
(Київ)

Історія Золотовуствівської церкви на вул. Велика Житомирська, 9 у Києві

Київ має тисячолітню історію будівництва храмів. Упродовж свого існування місто формувалося як сакральне, складовою розвитку якого були храми. На початке ХХ ст. кількість сакральних споруд у Києві досягла найбільшого показника: збереглися давні об'єкти; зруйновані у попередні століття храми реконструювали або на їх фундаментах збудували нові; з бурхливим розвитком капіталізму в ХІХ ст. зводили багато нових культових споруд з рахунок зібраних пожертв. Бурхливе ХХ ст. принесло багато змін, але визначило трагічну долю київських храмів перенесення в 1934 р. столиці з Харкова до Києва. Древній Київ став центром молодого Радянської України і відповідно новому статусу виникла не обхідність сформувати архітектурний ансамбль центральної частини міста. Відтоді й почалося активне нищення духовно-релігійного життя Києва. Були варварські знищені й утрачені для наступних поколінь безліч храмів, малих та великих ансамблів і комплексів. Найбільша руйнація відбулася в центрі Києва, де знаходилися церкви, збудовані ще за Київської Русі. Кожний із таких храмів пережив у своїй історії декілька реконструкцій і дійшов до ХХ ст. у зміненому вигляді з певною кількістю пізніших нашарувань, вивчення яких могло багато розповісти про розвиток архітектури та історію як Києва, так і України загалом. Шкоду, нанесену місту більшовицькою владою, не можливо компенсувати. Історія київського храму Іоанна Золотовуста на вул. Великій Житомирській, 9, що в історичному центрі Києва, є відбитком драматичної долі київських храмів. Його приклад демонструє всю складність відновлення втраченої тисячолітньої духовної спадщини.

НІЖИНСЬКА
СТАРОВИНА
ВІП. 10 (13)
КИЇВ
2010

У сучасній історіографії досі доля храму Іоанна Золотовуста у Києві лише частково досліджувалася у статті В. Галайби В. та О. Бачинської [1].

Метою даного дослідження є вивчення історії існування та сучасного стану храму Іоанна Золотовуста на вул. Великій Житомирській, 9, а також розгляд гіпотетичної можливості його відновлення.

Походження храму Іоанна Золото вуста пов'язане з історичним районом Києва Подолом, де нині розташована церква Св. Миколи Притиска. Перше ця церква була дерев'яна, потім виникла необхідність збудувати кам'яний храм. Дерев'яний остов перенесли на ділянку на горі поблизу Софії Київської й переробили на парафіяльну церкву, присвячену святителю Іоанну Золотовусту [2].

Іоанн Золотовуст, на честь якого було названо київську церкву, жив у IV ст. і був надзвичайною людиною. Як богослов він залишив після себе багато творинь, які надихають православних християн усього світу й до сьогодні. Його батьківщиною була Антіохія; шлях його життя пролягав через духовні подвиги та подвижницьку працю. За наданий йому дар викладати Боже Слово зрозумілими кожному словами Іоанн отримав своє прізвище Золотовуст. Ставши архієпископом Константинополя, він почав реформування церкви та боротьбу з гріховністю духовенства й вищої влади, за що був відправлений у заслання до Малої Вірменії. Там він продовжив богослужіння, що роздратувало його ворогів, і тому його відправили ще далі – в Пітіум (сучасна Абхазія, Грузія). Але туди уславлений архієпископ вже не доїхав, відійшовши в інший світ 14 вересня 407 р. у Комані. Моці Святителя Іоанна Золотовуста у 437 р. з почесними були перенесені до Константинополя [3]. Загалом, Іоанн Золотовуст є видатним діячем православної церкви, тому його зображення можна знайти в церквах у всьому християнському світі: в соборі Св. Софії в Константинополі (IX ст., сучасний Стамбул, Туреччина), на острові Хіос (XI ст., Греція), на Синаї (XI–XII ст., сучасний Єгипет), в Сербії (XIII ст.), на Криті (XIII ст., Греція), у Москві (XIV ст., Російська Федерація), на іконах і мініатюрах різних часів. У Києві в соборі Св. Софії (XI ст.), теж є зображення уславленого святого [4].

Використання ділянки вздовж сучасної вул. Великої Житомирської для сакральних функцій починається якраз із року перенесення згаданої дерев'яної церкви з Подолу. М. Закревський указує, що це відбулося 1631 р. [5], натомість у “Зводі пам'яток історії та культури України” автори статті “Будинок Київського православного релігійно-просвітницького товариства” (він знаходиться зараз за адресою зруйнованої церкви – вул. Велика Житомирська, 9) датують цю подію 1768 р. [6]. Безумовно, початок історії храму Іоанна Золотовуста у верхній частині Києва потребує уточнення, але важливо те, що на цьому місці знаходився православний храм, який функціонував декілька сторіч.

Дерев'яній церкві дісталася частина майна з подільського храму. З перебудовами церква проіснувала до 1899 р. і за описом наприкінці XIX ст. була у досить занедбаному стані [7].

На той час у Києві було створене третє за рахунком “Товариство поширення релігійно-моральної освіти в душі православної церкви” (пізніше було перейменоване), яке мало на меті поширення православ'я серед населення. Товариство діяло успішно, священники (члени товариства) провели багато бесід у притулках, лікарнях, церквах; створили бібліотеки духовної літератури при лікарнях; влаштували церкву-школу; організували концерти духовної музики тощо. Цей величезний об'єм робіт товариство виконувало, не маючи власного приміщення. За клопотанням Київського і Галицького

Рис. 1. Будинок Релігійно-просвітницького товариства з церквою Іоанна Золото вуста.
Фото початку XX ст.

Рис. 2. Сучасний вигляд колишнього будинку Релігійно-просвітницького товариства і прибудованого будинку НДІ з перехрестя вулиць Великої Житомирська та Володимирська.

Рис. 3. Фрагмент фасаду колишнього будинку Релігійно-просвітницького товариства. Сучасний стан.

Рис. 4. Фрагмент фасаду колишнього будинку Релігійно-просвітницького товариства з ризалітом церкви. Сучасний стан.

митрополита Іоанікія в 1899 р. ділянка з дерев'яною церквою Іоанна Золотовуста була передана вказаному товариству для спорудження власного приміщення [8].

На місці дерев'яного храму архітектор Є.Ф. Єрмаков запроєктував великий триповерховий будинок із Іоанно-Золотовустівською церквою. Для будівництва нової споруди дерев'яний храм розібрали. Під час земельних робіт була знайдена велика кількість людських кісток і черепів, а також підземні ходи. Дерев'яну церкву перенесли в с. Гавронщино (Київська обл.), де пізніше в 1920-х роках вона була знищена. Навесні 1901 р. на вул. В. Житомирська заклали нову споруду і за два роки підрядник купець Ф.О. Альошин її збудував. У 1903 р. відбулося освячення церкви. Із Софійського собору був здійснений хресний хід із мощами, які митрополит Флавіан урочисто вніс до віттаря й поклав під престол [9].

Цегляний будинок Релігійно-просвітницького товариства з церквою, збудований в етноросійському стилі, являв собою єдиний гармонійний комплекс з двох споруд. Сам будинок був триповерховий, розташований головним фасадом уздовж вул. В. Житомирської, ступінчасто знижувався на один поверх у бік перехрестя вул. В. Житомирської та Володимирської. З двоповерхової частини виростав восьмигранний об'єм храму з банею, яка стрімко здіймалась вгору і наче ширяла над навколишньою забудовою. З часом видгляд із перехрестя був трохи спотворений примітивною за архітектурою пізнішою прибудовою, в якій розташовувалися аптечний склад і магазин. Храм усередині мав невелику таємницю: він складався з двох частин в одній споруді, що розташовувалися одна над одною. У першому ярусі розміщувалася парафіяльна церква Іоанна Золотовуста, вхід до якої здійснювався із сучасної вул. В. Житомирська і був позначений невеличкою банею. Її прямокутний об'єм простягався на два поверхи і за архітектурою мало відрізнявся від споруди Релігійно-просвітницького товариства. Зверху над парафіяльною церквою розташовувалася домовна церква Релігійно-просвітницького товариства із завершенням у вигляді рядів кокошників і одною банею над віттарем. Ця церква була присвячена іконі Божої Матері "Несподівана радість"; вона не мала окремого входу з вулиці, увійти до неї можна було лише з третього поверху будинку (рис. 1).

Будинок Релігійно-просвітницького товариства зберігся до нашого часу, і тому й зараз на його відреставрованому головному фасаді можна розгледіти виконане з цегли багате декорування. Фасад майже плаский, розчленований горизонтальними профільованими карнизами і вертикальними пілястрами, має слабо виражені ризаліти з кокошниками у завершенні, які підкреслюють вхід і край споруди. Вхідний портал виділений масивною аркою з двома пузатими колонами з боків. Вікна облямовані профільованими арками з напівколонками: лучковими – на першому поверсі, циркульними з кокошниками – на другому і третьому. Декорування стіни між вікнами дуже багате; в ньому використані елементи, характерні для стилю цегляної архітектури: ребристі пояси, ступінчасті сухарики, орнаменти з маленьких ступінчастих арок, Т-подібні ступінчасті виступи, прорізи на прямокутниках у вигляді півмісяця рогами догори, маленькі ніші з діагональними хрестиками (рис. 3).

Красива споруда Релігійно-просвітницького товариства з церквою, що домінувала над перехрестям вулиць, за своїм призначенням функціонувала недовго. У 1920 р. храм був ліквідований, діяльність товариства припинена. Можливо у той час була також знята баня та зруйнована верхівка з кокошниками. До початку II Світової війни у бу-

динку розташовувався клуб ім. Дубатовки (колишнього начальника управління Південно-Західного округу зв'язку) Народного комісаріату зв'язку УСРР, на першому поверсі грали у волейбол [10]. Після війни споруда була передана Академії будівництва і архітектури УРСР. Спочатку у будівлі розмістився Державний інститут містобудування (НДІ містобудування), потім державний науково-дослідний інститут теорії і історії архітектури і містобудування (НДІТІАМ) (обидві назви сучасні, у повоєнний час вони кілька разів видозмінювалися). У подальшому після ліквідації церкви була зроблена надбудова споруди: триповерхова частина будинку отримала четвертий поверх і скатну покрівлю, на об'ємі парафіяльної церкви замість розібраної домової церкви добудували невеличку одноповерхову споруду також зі скатним дахом. Ці добудови дещо спотворили первісну композицію будинку Релігійно-просвітницького товариства, але загалом не суперечили структурі та стилю будинку. Завдяки цьому фасади споруди залишилися такими ж виразними, якими вони були у первісному варіанті (рис. 3).

У 1970-х роках для спорудження лабораторного корпусу науково-дослідних інститутів була виділена ділянка на перехресті вулиць В. Житомирської та Володимирської, яка прилягала до будинку Релігійно-просвітницького товариства. Зведенню нового корпусу заважала виступаюча вівтарна частина церкви, що утворювала восьмигранну форму. Оскільки у той час храми не цінувалися як сакральні споруди, була ідея розібрати частину, що заважає будівництву. На захист церковної частини будинку стали співробітники НДІТІАМ, які займалися вивченням і збереженням пам'яток архітектури. З їх погляду первісні форми будинку мали бути збереженими, оскільки споруда на той час стояла на обліку як пам'ятка архітектури. Таким чином, нижній храм Іоанна Золотовушта був урятований від руйнування. За розробленим проектом прибудови нового корпусу науково-дослідних інститутів на перехресті вул. В. Житомирської та Володимирської вівтарна частина храму ввійшла до композиції нової споруди. Новий корпус був спроектований так, що його поверхи стикувалися з будинком колишнього Релігійно-просвітницького товариства. На першому поверсі чітка внутрішня структура старого будинку порушувалася дивними вигинами коридорів, які переходили у ліфтовий хол лабораторного корпусу; на третьому – коридор завершувався невеличким багатограним холлом, з якого йшли двері до відділів і до холу четвертого поверху нової споруди. Це і був об'єм колишньої церкви Іоанна Золотовушта, але побачити храм серед перегороджених кімнат і після сучасного ремонту на стінах було вже неможливо.

На початку 2000-х років будівлю Релігійно-просвітницького товариства віддали Міністерству архітектури, будівництва і житлово-комунального господарства України; обидва науково-дослідні інститути переселили до лабораторного корпусу. З часом згадане міністерство було реорганізоване у Міністерство регіонального розвитку і будівництва України, проте, його офіси знаходяться на тому ж місці, тобто частина їх розташована і в споруді колишньої церкви.

Улітку 2007 р. в колишньому лабораторному корпусі, а тепер у будинку обох науково-дослідних інститутів, зробили перепланування у зв'язку з перенесенням входу до інститутів, що передбачало переміщення посту охорони. Під час ремонтних робіт на першому поверсі зробили пролом у стіні, щоб потрапити в замуровану кімнату, яка не використовувалася. В проломі з'явився фрагмент іншої будівлі, більш давньої, ніж будинок НДІ, зведений у 1970-х роках. Дві стіни утворювали грань. Було видно добре збе-

режені цегляні стіни з нашаруванням різнокольорової фарби і, навіть, архітектурні деталі (рис. 7). Праворуч за слідом відсутньої фарби можна визначити втрачені архітектурні форми (рис. 5). Ліворуч чітко видно перемичку, можливо віконну (рис. 6). Стіни продовжуються на всі боки дерев'яні конструкції й не дозволяють проглянути споруду вище. Вони можуть бути опалубкою для перекриття, тому що над цим місцем є перехід із одної будівлі в іншу. Стінка, що огорожує багатогранник споруди, тонка й не несе навантаження верхніх поверхів – лише ховає за собою стару споруду (рис. 6). Архітектурний декор споріднений із будівлею колишнього Релігійно-просвітницького товариства.

Саме з моменту знахідки стін у лабораторному корпусі НДІ й розпочалося вивчення історії церкви Іоанна Золотовуста, що колись розташовувалася на цьому місці. Факт існування церкви був відомий за літературними джерелами – на карті вказано, що споруда церкви є службовими приміщеннями науково-дослідних інститутів [11]. Це підтвердили співробітники НДІ з числа колишніх мешканців цього району та ті, хто почав працювати тут ще до зведення лабораторного корпусу. Але у “Зводі пам'яток історії та культури України”, який є дуже важливим довідковим документом при вивченні пам'яток, у розділі, присвяченому будинку колишнього Релігійно-просвітницького товариства вказано, що на цьому місці була лише домовна церква, яку втратили [12]. Таким чином, храм був знищений за документами і зараз його наче не існує. Але ж у проломі показалася якась стіна...

Для з'ясування приналежності відкритого фрагменту стіни багато дав аналіз фотографії будинку Релігійно-просвітницького товариства початку ХХ ст., зробленої з перехрестя вулиць В. Житомирської та Володимирської (рис. 1). Відкрита грань на першому поверсі знаходиться на тому самому місці, де колись розташовувалася зовнішня стіна вівтарної частини церкви Іоанна Золотовуста (на фото її нижня частина схована за дореволюційною аптекою). Прибудови з написами “Южнорусский аптекарский магазин” та “Аптечный склад” були знесені мабуть давно. На їх місці й був у 1970-х ро-

Рис. 5. Пролом на першому поверсі будинку НДІ, права частина стіни з опалубкою.

Рис. 6. Пролом на першому поверсі будинку НДІ, ліва частина стіни з перемичкою.

Рис. 7. Пролом на першому поверсі будинку НДІ, верхня частина стіни з цегляними прикрасами.

ках зведених лабораторний корпус НДІ. Трикутний слід утрачених архітектурних форм на грані стіни (рис. 5) – покрівля якоїсь одноповерхової добудови ближче до перехрестя вулиць, можливо – аптеки чи входу до парафіяльної церкви. Місце, де знаходиться перемичка відкритої стіни (рис. 6), на фотографії сховане за будівлею аптеки, тому є лише припущення, що це може бути вівтарне вікно.

Таким чином, замурована кімната на першому поверсі, в яку намагалися потрапити – це вівтар церкви! Чому він був замурований, тоді як решта споруди довгі роки використовувалася за іншим призначенням – невідомо. Але багатогранна форма, в якій розміщується вівтар, занадто мала для парафіяльної церкви. Звідти й виникло припущення, що прямокутні частини, розташовані з боків від восьмигранника вівтаря теж належали церкві. Бічні частини збереглися й до сьогодні, їх можна роздивитися з вулиці. Як і на старій фотографії, їх вікна розміщені в два яруси, можливо там розташовувалися балкони церкви (хори або інші приміщення) (рис. 4).

Оскільки з першого поверху стіни продовжуються вище, збереженість майже повністю стін церкви не викликає сумніву. Але дослідити структуру церковної будівлі без внутрішньої розчистки дуже важко, майже неможливо. Зовнішні стіни, за винятком частини вуличного та дворового фасаду, сховані в лабораторному корпусі НДІ; внутрішня структура храму спотворена дрібними кімнатами офісів; холи науково-дослідних інститутів, куди виходить зовнішня стіна вівтаря, мають різну довжину. На даний час немає доступу до інвентарних планів корпусу НДІ, тому про розташування колишнього храму в їх будинку можна лише гадати.

Тим, хто планував ремонт улітку 2007 р., мабуть не була відома ні історія храму, ні суміжних із ним будівель, оскільки в замурованій кімнаті планувалося зробити туалет для охорони (тобто в вівтарній частині храму!). Стіну хотіли зламати, щоб зробити двері, але це зробити не вдалося – настільки міцною вона виявилася.

23 серпня 2007 р. розпочалася ліквідація одного з наукових інститутів – НДІТІАМ, із наступним виселенням співробітників і вивезенням майна з приміщень. Подальша доля лабораторного корпусу була не відома. Його могли продати чи здати в оренду, нові господарі могли використовувати приміщення свідомо чи несвідомо так, що викликало б наругу над святинею, навіть зруйнувати збережені стіни храму. Тобто часу на вивчення історії церкви та її відродження як пам'ятки архітектури, музею чи діючого храму не залишалось. Співробітники НДІТІАМ були не проти залучитися до вивчення й відновлення церкви, бо саме цим напрямком діяльності займався цей науково-дослідний інститут. Були навіть пропозиції зробити проект реставрації. Але у занадто складний час відкрилася стіна храму: на колектив НДІТІАМ у процесі ліквідації інституту чекало звільнення. Тому була зроблена спроба звернення до православної церкви з метою повернення їй храму та відродження у ньому служби. Після набуття Україною незалежності багатьом церковним общинам почали повертати храми в користування. Цей процес був підтриманий законодавчо, тому ситуація з поверненням церкви Іоанна Золотовуства церковній організації була цілком можливою, що в результаті зберегло б її від наруги та руйнації, а з часом дало б можливість відбудувати втрачену верхівку церкви. Впродовж двох місяців, поки була розкрита стіна храму, до синодального архітектурного відділу Української православної церкви була подана заява про відкриття історичної церкви. Ця ситуація викликала зацікавленість, але як тільки з'ясувалося, що в самій церкві зна-

ходяться офіси міністерства і для відродження храму необхідно їх посунути, інтерес у церковників до храму Іоанна Золотовуста зник. Упродовж двох місяців ніхто навіть не приїхав подивитися, що було відкрите в будівлі на перехресті вул. В. Житомирської та Володимирської. Повторне звернення також не дало результатів.

Оскільки ніхто не звернув увагу на розкриті стіни, пролом, де відкрилася церква, заклали облицювальною плиткою. Його зменшили у висоті, але зберегли форму церковних стін – утоплених углиб відносно ліфтового холу й у вигляді грані. Туалету в олтарі, на щастя, не зробили, але перед гранчастою частиною звели кімнатку для охоронців. Тепер форма стіни, що вказувала на розкритий пролом, глибоко захована у підсобці охорони. Фрагменти фасадів церкви, які виходять у двір і на вулицю, збережені й відреставровані (рис. 4), їх можна роздивлятися, але оскільки вони не мають характерних ознак церковної архітектури, ніхто не знає, що це стіни храму. Основана збережена частина церкви Іоанна Золотовуста глибоко схована у лабораторному корпусі НДІ за фальшивими стінами та сучасним фарбуванням, а також за офісними інтер'єрами Мінрегіонбуду.

Історія церкви Іоанна Золотовуста дуже цікава й унікальна з багатьох точок зору.

Для релігійних верств населення має значення те, що історія ділянки як святині розпочалася декілька століть тому, весь цей час тут відбувалася служба Божа. Другий храм – цегляна церква Іоанна Золотовуста – була збудована відразу після першого, тобто служба Божа не переривалася використанням ділянки для інших функцій. Величезне значення має те, що більша частина стін храму збережена й вівтар, як найсвятіше місце, був замуrowаний, тобто не зазнав наруги. Храм присвячений видатному діячеві православної церкви; цінності додає й те, що у Києві було лише 2 храми, присвячених Іоанну Золотовусту. Другий Золотовустівський храм був також унікальний – це втрачена залізна церква у людному районі Києва, де нині знаходиться пл. Перемоги [13].

Збережена частина церкви Іоанна Золотовуста при будинку Релігійно-просвітницького товариства стоїть на обліку як пам'ятка архітектури. Її хронологія менша, ніж розташованої неподалік Софії Київської з тисячолітньою історією існування – храму Іоанна Золотовуста на даний момент виповнюється 109 років від часу закладання та 107 років від дня освячення. Проте, все одно він має свою неповторну історію та цінність. Як із історичним об'єктом, з останнім пов'язані історичні події та видатні особи [14]. З точки зору архітектури з утратою первісного вигляду церква позбулася великою частини своєї привабливості. Внутрішня структура споруди – два храми в одному – була притаманною київським сакральним спорудам XIX ст. Характер її внутрішнього оздоблення поки невідомий. Зовні церква Іоанна Золотовуста мала багато декоровану гармонійну архітектуру й домінувала над навколишньою забудовою. Зараз її красивої візерунчастої верхівки з банею не існує. За допомогою церковної бані утворювалися візуальні зв'язки між церквою Іоанна Золотовуста, комплексом Софії Київської та Михайлівським Золотоверхим монастирем, розташованими недалік одне від одного. Всі три об'єкти утворювали трикутник із сяючих бань у історичному центрі Києва. Зараз роль візуального орієнтира для храму втрачена назавжди; навіть за умови відновлення верхівки вона буде захована за лабораторним корпусом НДІ (рис. 2). Але попри це – сучасне напівзамуrowане положення в пізнішій споруді робить храм унікальним. Така церква поки-що єдина у Києві.

Відновлення храму і функціонування його за призначенням цілком можливе. Стіни храму, безумовно, існують. Їх необхідно залишити вбудованими у лабораторний корпус

НДІ, бо в цьому полягає історія й унікальність церкви, хоча це й викличе певні труднощі під час реставрації. Місце втраченої бані знаходиться між двома будинками, тому її також можна відбудувати, розібравши невелику надбудову зі скатним дахом. Вхід до парафіяльної церкви Іоанна Золотовуства можна поновити на місці попереднього розташування з боку вул. В. Житомирської, де він не заважатиме жодному з суміжних із церквою будинків. Виникнуть труднощі з входом до верхньої домової церкви Ікони Божої Матері “Несподівана радість”, бо у первісному варіанті до неї заходили з третього поверху будинку колишнього Релігійно-просвітницького товариства. Але весь цей комплекс з трьох будівель, спаяний у єдине ціле, має Г-подібну конфігурацію з внутрішнім двором. Під час відновлення верхівки можна передбачити зовнішні сходи з двору або використання розташованої поруч сходової клітини будинку НДІ. Храм Іоанна Золотовуства згідно сучасного законодавства України може бути переданий церкві й функціонувати як сакральна споруда. Його розташування в історичному центрі Києва поряд із величезними сакральними комплексами, що притягують натовпи туристів, вигідне й відкриває можливості накопичення коштів за рахунок туризму, які можна спрямувати на подальше відновлення й розвиток храму. Але всьому цьому значно заважає знищення храму, зафіксоване в документах, а також небажання релігійних організацій контактувати з представниками Мінрегіонбуду України з приводу відновлення храму.

Джерела та література

1. *Галайба В.* До історії будинку Київського релігійно-просвітницького товариства по вул. Великій Житомирській, 9 // Теорія та історія архітектури та містобудування. – К: НДІТІАМ, 1999. – С. 72–75; *Бачинська О.В.* Про долю церкви Іоанна Золотовуства в Києві, що замурована по вул. Великій Житомирській, 9 // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Науково-технічний збірник. – К.: КНУБА, 2007. – Вип. 18. – С. 99–109.
2. *Закревський Н.* Описание Киева: В 3 т. / Тип. В. Грачева и комп., у пречистенских ворот, Д. Миляковой. – М., 1868. – Т. 1, 2. – 950 с.
3. Святитель Иоанн Златоуст. Письма о духовной жизни. “Слава Богу за все”: Сб. писем / Сост. Е.А. Смирнова. – М.: Изд. Сретенского мон., 2005. – 312 с.; Святитель Иоанн Златоуст. Избранные беседы. – Краматорск: Изд-во “Тираж-51”, 2000. – 466 с.
4. Святитель Иоанн Златоуст. Письма о духовной жизни...; Святитель Иоанн Златоуст. Избранные беседы...; Собор Святої Софії в Києві: Альбом / Упор. Г.Н. Логвин, Н.Г. Логвин. – К.: “Мистецтво”, 2001. – С. 166–167. – 352 с.
5. *Закревський Н.* Вказана праця.
6. Звід пам’яток історії та культури України: Енциклопедичне видання. / Гол. ред. Зводу пам’яток історії та культури при вид. “Укр. енциклопедія” ім. М.П. Бажана. – Київ. Кн. 1, ч 1. – К., 1999. – С. 219–220. – 608 с.
7. *Галайба В.* До історії будинку Київського релігійно-просвітницького товариства по вул. Великій Житомирській, 9 // Теорія та історія архітектури та містобудування. – К: НДІТІАМ, 1999. – С. 72–75.
8. Там само. – С. 72–75.
9. Там само. – С. 72–75; *Вечерський В.В.* Втрачені об’єкти архітектурної спадщини. К.: НДІТІАМ–Головківвархітектура, 2002. – 592 с.
10. *Галайба В.* Вказана праця. – С. 72–75.
11. *Проценко Л.* Пам’ятки Києва, знищені у ХХ столітті [Карта]. – Нью-Йорк; К., 1991. – С. 1. – (Бібліотека журналу “Пам’ятки України”).
12. Звід пам’яток історії та культури України...
13. *Проценко Л.* Вказана праця. – С. 1.
14. Звід пам’яток історії та культури України...

Бачинська О.В. Історія Золотовуствівської церкви на вул. Велика Житомирська, 9 у Києві
В статті розглядається історія Золотовуствівської церкви на вул. Велика Житомирська, 9 у Києві, причини відсутності інформації про її сучасне існування, її значення як пам'ятки історії, архітектури та православної святині, а також можливості відродження храму.

Ключові слова: Київ, православна церква, відкриття, історія, архітектура, релігійно-просвітницьке товариство, руйнація.

Бачинская О.В. История Златоустовской церкви по ул. Большая Житомирская, 9 в Киеве
В статье рассматривается история Златоустовской церкви по ул. Большая Житомирская, 9 в Киеве, причины отсутствия информации о ее нынешнем существовании, ее значение как памятника истории, архитектуры и православной святини, а также возможности возрождения храма.

Ключевые слова: Киев, православная церковь, открытие, история, архитектура, религиозно-просветительское общество, разрушение.

Bachyns'ka O.V. A history of Zolotoust church at Velyka Zhytomyr'ska street , 9 in Kiev
History of Zolotoust church at Velyka Zhytomyr'ska (Great Zhytomyr) street 9, in Kiev; the reasons of absence of the information about its present existence; its meaning as monument to a history, architecture both orthodox relic and also the opportunities of revival of a temple are considered in clause.

Key words: Kiev, orthodox church, opening, history, architecture, religious-educational community, destruction.

УДК 75.05Л(477.51): 069

Ольга БУРЛАКА
(Київ)

Старожитності Північно-Дніпровського Лівобережжя в колекції Національного художнього музею України

Розповідаючи про старожитності Північно-Дніпровського Лівобережжя в Національному художньому музеї України (далі – НІМУ), здебільшого маємо справу з іконописом і портретним живописом, пам'ятками декоративно-прикладного мистецтва та скульптури кінця XVII – XIX ст. До уваги взяті твори, що походять з Чернігівської губернії (територія Київського, Ніжинського, Чернігівського та Стародубського полків XVIII ст., нині – північно-східна частина Київської, Чернігівська (крім сучасних її південних районів: Прилуцького, Варвинського, Срібнянського й Талалаївського) та північна частина Сумської областей).

Колекція формувалася впродовж усієї історії музею завдяки експедиціям П. Жолтовського, Л. Членової, Г. Логвина, Л. Міляєвої й інших його співробітників. Частина творів була подарована або надійшла з приватних колекцій. Останні находження ікон потрапили з українських митниць.

Загалом маємо 86 творів, походження яких встановлене й відповідає вищезазначеним територіальним мевам. Серед них: 62 ікони, 5 творів портретного живопису, 9 стародруків, 4 скульптури, 1 металевий та 5 дерев'яних виробів декоративно-прикладного мистецтва. В постійній експозиції музею представлені: скульптура “Іоанн”, що надійшла з Остерського краєзнавчого музею [1], ікони з іконостасу Вознесенської це-